

O‘ZBEKISTONDA JISMONIY VA YURIDIK SHAXSLARNING KO‘CHMAS MULK OBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHDA SOLIQ MA’MURCHILIGI TAHLILI

Ataqulov Usman Maxmadaminovich

Alfraganus University nodavlat oliy
ta’lim tashkiloti Buxgalteriya hisobi va
soliq kafedrasi dotsenti v.b., PhD

Annotatsiya

Maqolada mamlakatimizda soliq siyosatini takomillashtirish, jismoniy va yuridik shaxslarning ko‘chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda soliq ma’muriyatchiligi samaradorligini oshirish, soliq yukini izchil kamaytirish, soliq tizimini soddalashtirish va soliq xarajatlarini qisqartirish bo‘yicha tadqiqot olib borilgan, mavzu doirasida xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: soliq ma’murchiligi, ko‘chmas mulk obyekti, ko‘chmas mulk solig‘i, soliq solish, yuridik va jismoniy shaxslar, kadastr qiymati, bozor bahosi, SMS-xabarnoma, mol-muk va yer solig‘i.

Аннотация

В статье проведены исследования по совершенствованию налоговой политики в нашей стране, повышению эффективности налогового администрирования при налогообложении объектов недвижимости физических и юридических лиц, последовательному снижению налогового бремени, упрощению налоговой системы и сокращению налоговых расходов, сформулированы выводы в рамках темы.

Ключевые слова: налоговое администрирование, объект недвижимости, налог на недвижимость, налогообложение, налогообложение юридических и физических лиц, кадастровая стоимость, рыночная стоимость, SMS-уведомление, налог на имущество и земельный налог.

Abstract

The article conducted research on improving tax policy in our country, increasing the efficiency of tax administration in the taxation of real estate objects of individuals and legal entities, consistently reducing the tax burden, simplifying the tax system and reducing tax expenses, and formulated conclusions within the framework of the topic.

Keywords: tax administration, real estate object, real estate tax, taxation, taxation of legal entities and individuals, cadastral value, market value, SMS notification, property and land tax.

KIRISH

O‘zbekistonda soliq siyosatini takomillashtirish, soliq ma’muriyatchiligi samaradorligini oshirish, soliq yukini izchil kamaytirish, soliq tizimini soddalashtirish va soliq hisobotlarini tubdan qisqartirish yuzasidan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 26-sentabddagi PF-5837-son "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonida soliq yukini kamaytirish va soliq tizimini soddalashtirish, soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish, tadbirkorlikni rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhitni shakllantirish vazifalarini amalga oshirishni davom ettirish imkonini berdi¹.

Shu bilan birga, soliq tizimida ishbilarmonlik va investitsiyaviy faollikni oshirish, sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, Shuningdek, soliq islohotlarini samarali amalga oshirishga to'sqinlik qilayotgan bir qancha kamchilik va muammolar ham o'z yechimini kutmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o'zlarining ilmiy-nazariy qarashlarini ilgari surganlar.

Iqtisodchi olimlardan J.Malmening fikricha dastlab o'tish iqtisodiyotiga ega mamlakatlarning ko'pchiligida keng qamrovli bazaga ega bo'lgan, har qanday asosiy vositalarni soliqqa tortishga qaratilgan mol-mulk solig'i amal qilishi, keyinchalik bunday mamlakatlarning aksariyat qismi ko'chmas mulk solig'iga o'ta boshlaganligini ta'kidlagan².

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasi ham aynan shu bosqichdan o'tayotganligi va ko'chmas mulk solig'i amal qiladigan davr bo'sag'asida turganligini olib borilayotgan islohotlar natijasi o'laroq his qilishimiz mumkin.

Bugungi kunda, O'zbekiston Respublikasida ham ko'chmas mulk obyekti hisoblangan yer maydonlari yildan-yilga bozor bahosiga yaqinlashtirish maqsadida narxlar maqbullashtirilmoqda va mahalliy budjetni to'ldirishda asosiy rol o'ynamoqda.

So'ngi yillarda ko'chmas mulk sanoatida uy-joy narxi tobora ortib borayotgani, ekin maydonlarining yo'qolib borayotganligi, shahar va qishloq joylari o'rtasidagi soliq solishda nomutanosibliki kuzatilmoqda. Bu masalalar bizni ko'chmas mulk obyektlarida soliq hisoblashni isloh qilishga undadi.

Rossiyalik iqtisodchilar Shmelov va Margulislar ko'chmas mulk solig'ini joriy etishda jismoniy shaxslardan olinib kelinayotgan mol-mulk solig'i mexanizmlarini birxillashtirishga qarshi ekanligini ta'kidlashgan.

Ularning fikricha, buning asosiy sababi bu ikki toifa soliq to'lovchilar o'rtasida juda katta tafovut mavjudligidir. Mabodo ushbu ikki toifa soliq to'lovchilar uchun ko'chmas mulk solig'i bazasi bir xil deb qabul qilingan taqdirda ko'chmas mulkka bo'lgan soliq stavkalari bir-biridan 22 barobarga farq qilishi mumkin ekan. Bu esa jismoniy shaxslarga soliq yukining ko'payishiga va yuridik shaxslarga, aksincha, kamayishiga olib keladi³.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son [qaroriga](#) 1-ilova

² Malme Jane H. and. Youngman Joan M. eds., The Development of the Property Tax in Economies in Transition, WBI Learning Resources Series (Washington: World Bank, 2001)

³ Шмелов Ю.Д., Маргулис Р.Л. О новой концепции налога на недвижимость физических лиц и механизме ее реализации// Финансы. 2012. №1.

Rus olimlari J.Golodova va Yu.Golodovalarning ta'kidlashicha, ilmiy bahs-munozaraga sabab bo'layotgan yana bir masala bu yer solig'i va bino-inshootlar uchun soliqning yagona modeliga o'tish va mazkur obyektlarni yagona soliq orqali soliqqa tortish hisoblanadi¹.

Mualliflar yer solig'i va bino-inshootlarga soliq har xil soliq turlari sifatida qolishining tarafdori ekanligini bildiradi.

Fikrimizcha, bir qarashda bunday yondashuv eskicha yondashuvga o'xshaydi. Sababi, tarixiy nuqtayi nazardan e'tibor qaratiladigan bo'lsa, yer hamisha ishlab chiqarishning asosiy va hatto ko'p hollarda yagona manbai bo'lib kelgan. Quriladigan bino va inshootlar esa yordamchi vazifasida bo'lib kelgan. Shu sababli ham soliq faqat yer uchun amal qilgan.

Iqtisodchi olimlarimizdan I.Niyazmetov O'zbekistonda mahalliy budjetlar moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, ularning muntazam va ishonchli soliq bazasini shakllantirish, soliq ma'murchiligi samaradorligini oshirish hamda umumbelgilangan soliq rejimini yanada ixchamlashtirish maqsadida, mol-mulk va yer soliqlarini birlashtirib, bosqichma-bosqich ko'chmas mulk solig'iga o'tish taklifini ilgari surgan².

Shuningdek, takliflarida ko'chmas mulk solig'ining mexanizmi yuridik va jismoniy shaxslar uchun bir xil bo'lishi lozimligi ta'kidlangan. Mulkni soliqqa tortish tizimini maksimal darajada unifikatsiyalash uchun, amaldagi yuridik shaxslar uchun alohida, jismoniy shaxslar uchun alohida o'rnatilgan tartib-qoidalaridan mutlaqo voz kechish zarur. Chunki, aynan shunday mexanizm, mulk solig'i yukini kamaytirish maqsadida tadbirkorlik subyektlari tomonidan har xil "o'yin"larni o'ylab topishga sabab bo'layotganligi ta'kidlangan.

Mulkiy soliqlarning fiskal ahamiyatini oshirish uchun, o'z tarkibiga bino va imoratlar hamda ular joylashgan yer uchastkasini oluvchi ko'chmas mulk solig'ining bazasini aniqlashda yuridik shaxslar uchun yillik o'rtacha qoldiq qiymat usuli, jismoniy shaxslar uchun normativ baholash usulidan voz kechib, ko'chmas mulkning qiymatini bozor mexanizmlari asosida baholash tizimiga o'tish zarurligini bildirib o'tgan.

Bizning fikrimizcha iqtisodchi olim I.Niyazmetovning ilgari surgan takliflari o'rganishlar doirasida ilmiy tahlillarimiz va nazariy mushohadalarimiz doirasida ekanligi, ko'chmas mulk solig'ini joriy etish va amalga oshirish yuzasidan huquqiy mexanizm yaratilganligi quvonarli hol albatta.

Iqtisodchi olimlardan L.Lukova va I.Bukina ko'chmas mulklarni bozor qiymatiga yaqinlashtirib baholash maqsadida xalqaro amaliyotda keng qo'llaniladigan kamida quyidagi 3 ta uslubdan foydalanilishi zarurligini ta'kidlashgan:

- solishtirish usuli, ya'ni xuddi shunday ko'chmas mulk obyektlarining real joriy sotilish baholarini o'rganish;

- daromad usuli, ya'ni mazkur ko'chmas mulkdan samarali foydalanishdan olinishi mumkin bo'lgan daromadlar asosida baholash;

¹ Голодова Ж.Г., Голодова Ю.С. Трансформация налога на имущество физических лиц в России: предпосылки и направления. Финансы. 2010. №3

² I.M.Niyazmetov Soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish orqali soliq tizimi barqarorligini ta'minlash. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya.

- xarajat usuli, ya'ni ushbu ko'chmas mulkni amaldagi sharoitda to'liq tiklash uchun sarflanadigan mablag'larni hisoblash.

O'rganishlar shuni ko'rsatmoqdaki, ko'chmas mulklarni bozor qiymatiga yaqinlashtirib baholash amaliyoti O'zbekistonda ham amalga oshirilmoqda. Xususan, avval ta'kidlaganimizdek, eksperiment tariqasida baholash olib borilgan Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumanida, Navoiy viloyati Navoiy shahrida, Toshkent viloyati Bo'stonliq tumanida va Buxoro viloyati Romitan tumanlarida yuqoridagi baholash uslublaridan foydalanilgan.

Shuningdek, xorijiy davlatlarda soliq solish obyektlarining qiymatini shakllantirishning ikkita asosiy tizimi mavjud¹:

- birinchi, davlat hokimiyati turli tarmoqlarining normativ-huquqiy hujjatlarida belgilangan qat'iy qiymat;

- ikkinchi, ko'chmas mulkni ommaviy baholashda aniqlangan qiymat (kadastr qiymati).

O'zbekistonda bugungi kunda soliq organlari tomonidan jismoniy shaxslarning soliq solish obyektlarining qiymatini shakllantirishning yuqoridagi belgilangan ikkinchi tizimi ya'ni kadastr qiymati asosida soliq hisoblash amalga oshirilmoqda.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlarga ishlov berishda mantiqiy mushohada, adabiyotlarni tanqidiy o'rganish, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslash, ma'lum belgilar asosida klassifikatsiyalash, iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasida soliq tavakkalchiliklarini baholash tizimini joriy qilish va soliq hisobini takomillashtirishda ko'chmas mulk bo'yicha soliq solinadigan obyektlarni to'liq hisobga olinishini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Fikrimizcha, ko'chmas mulk bo'yicha soliq solinadigan obyektlarni to'liq hisobga olinishini ta'minlashda Kadastr agentligining o'rni muhim hisoblanadi.

Ta'kidlash lozimki, 2020-yilning sentyabrda Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo'mitasining vazifalari qayta ko'rib chiqildi, buning natijasida yerlarni hisobga olish va kadastr sohasidagi vazifalarni belgilab beruvchi Davlat soliq qo'mitasi huzuridagi Kadastr agentligi tashkil etildi. Bugungi kunga kelib, Kadastr agentligi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuriga o'tkazildi.

Geodeziya va kartografiya faoliyati sohasi, davlat kadastrini yuritish sohasi, ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazish sohasi, davlat yer, kadastr va geodeziya nazoratini ta'minlash Agentlikning asosiy yo'nalishlari etib belgilandi. O'zbekistonda bugungi kunda Kadastr agentligi tomonidan 11 turdagi davlat xizmatlarini taqdim etib kelmoqda²:

- ko'chmas mulk huquqlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish;

¹ Лукова Л.Н., Букина И.С. (2017) Налоговые системы зарубежных стран: учебник для бакалавриата и магистратуры. Юрайт. с. 428.

² Kadastr agentligining ma'lumotlari asosida tayyorlandi

- ko'chmas mulk obyektlari uchun kadastr pasportini tayyorlash;
- bino va inshootlar ijarasi shartnomalarini davlat ro'yxatidan o'tkazish;
- servitut shartnomalarini davlat ro'yxatidan o'tkazish;
- ipoteka va ipoteka shartnomalarini davlat ro'yxatidan o'tkazish;
- mulkda uy-joy borligi (yo'qligi) to'g'risida ma'lumot berish;
- uy-joy maydoni haqida ma'lumot berish;
- ko'chmas mulk obyektlarining manzillarini tayinlash, o'zgartirish va tugatish;
- geodeziya-kartografiya faoliyatini litsenziyalash;
- bino va inshootlarni qurish (rekonstruksiya qilish) bilan tugallangan foydalanishga qabul qilish.
- ko'chmas mulk haqida ma'lumot berish.

Yuqorida qayd etilgan barcha xizmatlar Davlat xizmatlari markazlari va yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali taqdim etiladi hamda jismoniy va yuridik shaxslarning ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda, soliqlarni hisob-kitob qilishda bevosita xizmat qiladi. Shu o'rinda aytib o'tish kerakki, soliq organlari faoliyatini yanada takomillashtirish borasida soliq ma'muriyatchiligi jarayonini avtomatlashtirish ko'zda tutilgan. O'rganishlar davomida aynan ko'chmas mulk obyektlarini soliq ma'muriyatchiligi jarayonini avtomatlashtirish borasida bir qancha normativ hujjatlar ishlab chiqilib, yuridik shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash jarayoni avtomatlashtirildi.

Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish strategiyasini amalga oshirish bo'yicha ishlab chiqilgan "Yo'l xarita"da 2021-yil 1-iyul holatiga mutasaddi tashkilotlarga mol-mulk va yer solig'i o'rniga ko'chmas mulk solig'ini joriy qilish bo'yicha tahliliy ma'lumot tayyorlash vazifasi yuklatilgan¹. Shuningdek, soliq solish maqsadida yer va ko'chmas mulkning kadastr hisobi va qiymatini baholash bilan to'liq qamrab olishni ta'minlash chora-tadbirlarini amalga oshirish uchun kadastr va soliq organlari ma'lumotlar bazalarini integratsiyalashtirish ko'zda tutilgan.

Soliq qo'mitasi va Kadastr agentligi bilan birgalikda tadbirkorlik subyektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish va hisobga qo'yishning avtomatlashtirilgan tizimining ko'chmas mulk va ijaraga olingan mulk to'g'risidagi ma'lumotlar bazalari bilan avtomatlashtirilgan elektron almashuvi yo'lga qo'yilgan.

O'rganishlar shuni ko'rsatmoqdaki, yuridik va jismoniy shaxslarning mol-mulk solig'ini hisoblash uchun olinadigan ko'chmas mulk obyektlarining joriy kadastr qiymati bozor qiymatidan ancha past. Aslida, bu 1991-yildagi obyektlarni qurish vaqtida materiallar qiymati, amortizatsiya koeffitsiyenti va tuzatish koeffitsiyentlariga ko'paytiriladi. Joriy kadastr qiymatini hisoblashda uyni joylashishi, infratuzilmaning mavjudligi, ko'kalamzorlashtirish, obyekt sinfi va boshqa ko'pgina bozor ko'rsatkichlari hisobga olinmaydi.

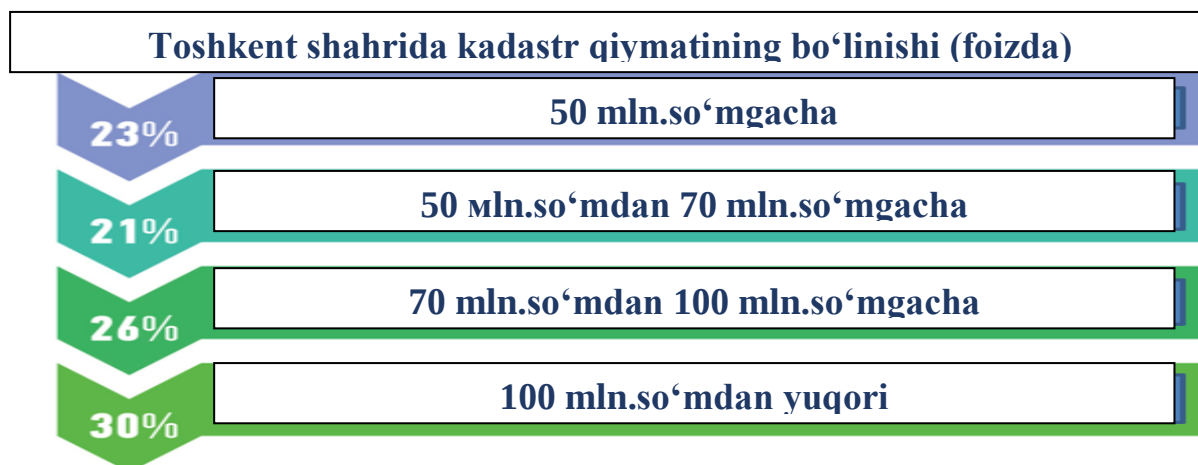
Joriy baholash mexanizmiga ko'ra, markazda yoki metro yaqinida va shahar chekkasida bir yilda qurilgan bir xonali uyni teng maydoni xarajati bir xil. Aslida, ko'chmas mulk bozorida xonadonlar narxi ularning joylashishiga qarab katta farq qiladi. Masalan, Toshkent shahri markazida joylashgan ko'chmas mulk obyektlarining

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son [qaroriga](#) 2-ilova

joriy kadastr qiymatining haqiqiy bozor narxi 4 baravargacha, shahar chekkasida esa 2 baravargacha qimmat. Olib borilayotgan islohotlar natijasida, 2018-yilda jismoniy shaxslarga tegishli bo'lgan mol-mulk obyektlarini ularning kadastr qiymatidan kelib chiqqan holda (2018-yildan boshlab inventarizatsiya qiymatidan voz kechish) soliqqa tortish bo'yicha qabul qilingan chora-tadbirlar ko'chmas mulk obyektlarining soliq bazasini 6,3 barobar oshirish imkonini berdi.

Shu bilan birga, Toshkent shahrida turar-joy ko'chmas mulk obyektlarining kadastr qiymatining baholanishini ko'rib chiqamiz (1-rasm).

1-rasm

1-rasm. Toshkent shahrida jismoniy shaxslarning turar-joy ko'chmas mulk obyektlari qiymatining bo'linishi (foizda) to'g'risida ma'lumot¹

Toshkent shahrida 50 foizga yaqin obyektlarning kadastr qiymati 50-100 mln.so'm atrofida, 50 mln.so'mgacha bo'lgan kadastr qiymatli ko'chmas mulklar 23 foizni va 100 mln.so'mdan yuqori bo'lgan ko'chmas mulk obyektlar qiymati 30 foizni tashkil qiladi.

Biroq, joriy kadastr qiymati obyektning haqiqiy qiymatiga mos kelmaydi va ijtimoiy nuqtayi nazardan adolatsizdir. Bozor qiymati esa yuqoridagi barcha omillarni hisobga olgan holda ko'chmas mulkni to'liqroq baholash imkonini beradi va mohiyatan har bir obyektning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda yanada adolatli bo'ladi.

Hududlarda infratuzilmaning rivojlanishi mol-mulkni soliqqa tortishdan olinadigan soliq tushumlarini yanada oshiradi va mahalliy budjet daromadlarining o'sishiga, jumladan, tuman (shahar) infratuzilmasini yanada rivojlantirishga salmoqli hissa qo'shadi.

Shu maqsadda mahallalar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i va yer solig'ini aholining soliq to'lash savodxonligini oshirish orqali undirishga ko'maklashish va har bir mahalla o'zining muammosini mustaqil hal etishi uchun 2023-yil 1-yanvardan boshlab soliqlarni undirish ko'rsatkichi past bo'lgan tumanlarda "Mahalla budjeti" tizimi huquqiy eksperiment tariqasida joriy etildi².

¹ Soliq qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 26-dekabrda PQ-458-son qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6326672>

Soliq qo‘mitasi tomonidan jismoniy shaxslar egaligidagi ko‘chmas mulk obyektlariga hisoblangan mol-mulk va yer solig‘ini to‘lash to‘g‘risidagi to‘lov xabarnomasini elektron ko‘rinishda onlayn yetkazish uchun qulaylik yaratish maqsadida soliq to‘lovchining telefon raqamlariga SMS-xabarnoma jo‘natish yo‘lga qo‘yildi¹. (1-jadval)

1-jadval

Respublika bo‘yicha 2023-yilda tarqatilishi lozim bo‘lgan to‘lov xabarnomalar uchun sarflanishi kutilayotgan mablag‘lar to‘g‘risida ma’lumot²
ming.so‘m

Hududlar	Jami obyektlar soni	Sarf qilinadigan qog‘oz	Printerga qilinadigan sarf	Jami xarajatlar summasi	1 ta kiruvchi SMS o‘rtacha narxi 34 so‘m 34*4=136 so‘m
Respublika jami	8 169 679	889 818,4	323 570,3	1 213 388,7	1 164 853
Qoraqalpog‘iston r.	444 147	48 390,9	17 596,7	65 987,6	63 348
Andijon v.	701 603	76 564,5	27 841,6	104 406,2	100 230
Buxoro v.	520 749	56 739,4	20 632,5	77 372,0	74 277
Jizzax v.	297 046	32 369,4	11 770,7	44 140,1	42 374
Qashkadaryo v.	776 775	84 925,4	30 882,0	115 807,4	111 175
Navoiy v.	281 650	30 738,7	11 177,7	41 916,5	40 240
Namangan v.	592 711	64 512,5	23 459,1	87 971,6	84 453
Samarqand v.	892 121	97 484,5	35 448,9	132 933,5	127 616
Surxondaryo v.	584 535	62 832,7	22 848,2	85 680,9	82 254
Sirdaryo v.	203 563	22 230,5	8 083,8	30 314,3	29 102
Toshkent v.	767 987	83 588,7	30 395,9	113 984,6	109 425
Farg‘ona v.	886 265	96 426,9	35 064,3	131 491,2	126 232
Xorazm v.	436 769	47 467,3	17 260,8	64 728,2	62 139
Toshkent sh.	783 758	85 547,1	31 108,0	116 655,2	111 989

1-jadval ma’lumotidan ko‘rishimiz mumkinki, to‘lov xabarnomasi uchun qog‘oz sarfi 889,8 mln.so‘m, printer sarfi uchun 323,5 mln so‘m jami xarajat 1213,3 mln so‘mni tashkil qilmoqda va albatta ushbu xarajatlarga ishchi kuchi sarfi va xarajati kiritilmagan. SMS-xabarnoma xizmati orqali O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Elektron hukumat loyihalarini boshqarish markazining ma’lumoti asosida hisoblanganda bir yilda 4-marta xabar yuborilsa bir yillik xarajat 1164,8 mln.so‘mni tashkil qilmoqda³.Bu esa qog‘ozdagi sarf-xarajat va ishchi kuchining sarflanishidan ko‘ra samaraliroq va natijadorligi bilan ajralib turadi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasining 2023-yil 23-fevraldagi 29-son buyrug‘i.

² O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo‘mitasining ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

³ O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi huzuridagi Elektron hukumat loyihalarini boshqarish

Bugungi kunda amaldagi soliq tizimi doirasida amalga oshirilayotgan soliq ma'murchiligi hamda soliq undirish mexanizmlari, ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishda soliqlarning ta'sirchanligi soliqlarning adolatlilik tamoyili jihatdan yetarli emas. Bu esa, yuqoridagi aniqlangan ilmiy-amaliy muammolarning yechimlariga qaratilgan ilmiy takliflarni amaliyotga joriy etilishi o'z mazmuniga ega bo'lib, ularning aksariyati bugungi kunda joriy qilinishi natijasida ijobiy samarasini bera boshladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Respublikamizda ko'chmas mulk obyektlarini soliqqa tortishni takomillashtirish borasida quyidagi taklif va tavsiyalarni ishlab chiqdik:

-O'zbekistonda ko'chmas mulk obyektlarining bozor bahosiga yaqin bo'lgan kadastr qiymatini aniqlash tizimini joriy etish uchun Rossiya tajribasi asosida davlat budjetidan moliyalashtiriluvchi alohida muassasa tashkil etish fikrimizcha o'zining ijobiy natijasini beradi;

(ushbu Muassasani Iqtisodiyot va Iqtisodiyot va moliya vazirligi yoki Soliq qo'mitasi bo'ysunuvida bo'lishi taklif etiladi)

baholash ishlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqish va muassasa tomonidan yuritiladigan kompleks axborot tizimini yaratish maqsadga muvofiq bo'ladi;

-yirik aholi punktlarining bosh rejalarini ishlab chiqish jarayonini jadallashtirish (hududni kelajakda rivojlantirish rejasi ma'lumotlari ko'chmas mulk bahosini aniqlashga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi mezonlardan biri hisoblanadi) fikrimizcha, o'zining ijobiy natijasini beradi;

-bozor bahosiga yaqinlashtirilgan davlat kadastr bahosini aniqlash sohasida mutaxassislar yo'qligi sababli, Toshkent va Samarqand Arxitektura va qurilish institutlarida mutaxassislarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish ishlarini tashkil etish o'zining ijobiy natijasini beradi;

-davlat kadastrlarini yurituvchi vakolatli vazirlik va idoralar tomonidan o'zlariga tegishli ma'lumotlarini alohida grafik asosida qayta xatlovdan o'tkazishi va ma'lumotlarning yangilanishini ta'minlash ijobiy natija ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Malme J.H., Youngman J.M., eds. **The Development of the Property Tax in Economies in Transition**. WBI Learning Resources Series. Washington: World Bank, 2001.
2. Шмелов Ю.Д., Маргулис Р.Л. **О новой концепции налога на недвижимость физических лиц и механизме ее реализации** // Финансы, 2012, №1.
3. Голодова Ж.Г., Голодова Ю.С. **Трансформация налога на имущество физических лиц в России: предпосылки и направления**. Финансы, 2010, №3.

markazining ma'lumoti asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

4. Niyazmetov I.M. **Soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish orqali soliq tizimi barqarorligini ta'minlash.** Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya, 2018.
5. Лукова Л.Н., Букина И.С. **Налоговые системы зарубежных стран: учебник для бакалавриата и магистратуры.** Юрайт, 2017. – 428 с.
- 6 <https://soliq.uz>, <https://kadastr.uz>, <https://mitc.gov.uz> saytlar.